

Gündelik Hayatın Sosyolojisi*
Sociology of Everyday Life

Patricia A. Adler
Peter Adler
Andrea Fontana
Çev. Bekir BALKIZ**

Özet

Gündelik hayatın sosyolojisi, mikro perspektiflerden oluşan geniş bir yelpazeyi bünyesinde ihtiva eder: Sembolik etkileşimcilik, dramaturji, fenomenoloji, etnometodoloji ve varoluşsal sosyoloji. Bu farklı alt-alanları, sosyal etkileşim incelemesinde bütünleşik bir yaklaşım temelinde birbiriyle irtibatlandıran ana konuları tartışacağız. Gelişim halinde olan bu teorik akımın biçimlenmesine katkı sağlayan şahsiyetlere, fikirlere ve kuşatıcı bağlama işaret ederek gündelik hayat sosyolojisinin tarihsel gelişimini özetleyeceğiz. Hemen akabinde gündelik hayat sosyolojisi içinde- önem arzeden teorik, tözel ve metodolojik ilerlemeyi yansıtan- üç çağdaş gelişmeyi inceleyeceğiz: Varoluşsal sosyoloji, duygular sosyolojisi ve karşılıklı konuşma analizi. Bu alanlar içindeki başlıca temaları özetleyip, yakın zamana ait literatürü gözden geçireceğiz ve ardından onların sosyolojiye katkılarını ele alıp değerlendireceğiz. Gündelik hayat sosyolojisi, büyük teorileri farklı türden mikro-makro sentezleri yapmaya teşvik etmek suretiyle kendi alanı dışında da etkili olmuştur. Bu sentezleri ve onların gündelik hayat mevzularıyla bağlantısını tetkik edeceğiz. Başlıca eleştirileri tartışıp bir sonuca varacağız ve bu perspektifin geleceğe yönelik vaatlerini ve problemlerini ortaya koyacağız.

GİRİŞ

Gündelik hayat sosyolojisinin ilgi odağı ve kapsam alanına ilişkin kısa ancak derinlikli bir özet sunmaya yönelik bir işe kalkışmak, çeşitliliğinden ve alt- alanları arasında sistematik bir bütünlüğün mevcut olmayışından dolayı oldukça zordur. Aslında, gündelik hayat sosyolojisi, birbiriyle bağlantılı birçok- ancak her biri kendine özgü- teorik perspektifi (sembolik etkileşimcilik, dramaturji, etiketleme teorisi, fenomenoloji, etnometodoloji ve varoluşsal sosyoloji) kapsayan şemsiye bir terimdir. Bu durumda şu sorularla karşılaşırız: Gündelik hayat sosyolojisi salt yalıtık parçalardan oluşan bir koleksiyon, başka bir ifadeyle, özel ilgileri sürdürmek uğruna tek bir perspektife dönük keyfî bir

* Annual Review of Sociology, 1987, Vol.13: 217-235.

** Ege Üni. Edebiyat Fak. Sosyoloji Bölümü, Yrd.Doç.Dr.

referans mıdır? Gündelik hayat perspektifini, farklı bir teori gövdesi olarak karakterize eden herhangi bir şey mevcut mudur? Biz, gündelik hayat sosyolojisinin, mikro perspektife başvuran sosyolog düşünürler arasındaki entelektüel uzlaşma ve eklektik sentez iklimiyle karakterize edilen (sıklıkla bazı yöntemler¹ ve tözel ilgilerle özdeşleştirilse de) teorik bir sahayı temsil ettiğini ileri sürüyoruz. Bu kapsayıcı yaklaşımdan hareketle tek tek araştırmacılar, farklı kamplara ait fikirleri kendi teorik formülasyonlarıyla bütünleştirmek suretiyle, birbiriyle bağlantılı perspektifler çoğulluğundan yararlanıp empirik bulgularına dayanak bulmaya çalışabilirler. Gündelik hayat alanı, bu yüzden mikro sosyolojinin hem içinden hem de dışından yaratıcı bir şekilde istifade edilen fikirlerden doğan yeni alt-alanlarla birlikte, evrimsel bir adaptasyon sürecinin yaşandığı bir alan olmaya devam etmektedir.

GÜNDELİK HAYAT SOSYOLOJİSİNİN TEMEL İLKELERİ

Makro Sosyolojinin Eleştirisi

Klâsik ve çağdaş makro teoriyi ihtiva eden yaklaşımıyla yirminci yüzyıl Amerikan toplum teorisine yönelik gittikçe artan tatminsizlik duygusu, gündelik hayat sosyolojisinin gelişimindeki temel itkiyi oluşturmaktaydı. Hem pozitivizm hem de eleştirel sosyoloji, toplum içindeki bireye dair tasvirleri bakımından aşırı determinist olarak değerlendiriliyordu: Aktör ya gruba mensubiyet duygusundan dolayı toplumun norm ve değerlerini içselleştiren bir *tabula rasa* olarak ya da toplumsal, politik ve ideolojik nitelikleri sınıfa mensubiyetinden dolayı şekillenen bir *homo economicus* olarak resmediliyordu. Böylelikle, bu geleneksel yaklaşımlar, oldukça pasif ve sınırlandırılmış bir aktör anlayışı ürettiler. Determinizminden dolayı, makro sosyoloji de, gündelik dünyanın karmaşıklığını kavrama başarısızlığı gösterdiği için, tek nedenselci bir yorum olma eğilimindeydi. Gündelik hayat perspektifinden hareketle makro sosyolojinin ilk eleştiricileri arasında Douglas (1970a), Filmer vd. (1972), Lyman & Scott (1970), Psathas (1968, 1973), Tiryakian (1962, 1965, 1968), Wilson (1970) ve Zimmerman & Wieder (1970) yer alır.

Gündelik hayat sosyologları, geleneksel sosyolojiyi doğal fenomenlerin incelenmesine yönelik “mutlakçı” konumundan dolayı epistemolojik açıdan eleştirdiler (Douglas 1970a, 1976; Douglas & Johnson 1977; Feyerabend 1972; Johnson 1975; Kauffman 1944; Manning 1973; Mehan & Wood 1975; Phillips 1974). Onlar, *özne-nesne düalizmi* ana önermesini -özne (bilen) ve nesnenin (bilinenin) bilimsel prensipler vasıtasıyla birbirinden etkin bir şekilde yalıtılabileceği inancını- onaylamadılar. Nesnellik, tarafsızlık, kontrol ve

¹ Sembolik etkileşimcilik, (etnografiye kıyasla) etnometodoloji ve varoluşsal sosyoloji ile örtüşen farklı epistemolojik konumlara dair daha etraflıca bir tartışma için bkz. Adler & Adler (1987)

soyutlanmış kavram ve değişkenlerin manipülasyonu gibi ilkeler, incelenen fenomenlerin sahil bütünliğini ihlâl eder (Cicourel 1964; Douglas 1970a, 1976; Schutz 1962, 1964).

Bağlamsallık

Gündelik hayat sosyologları, insanları kendi *doğal bağlamları*, yani gündelik sosyal dünya içinde inceleyerek bu bütünlüğe saygı gösterdiler (Cicourel 1964; Denzin 1970; Douglas 1970a, 1976; Garfinkel 1967; J. Lofland 1971, 1976). Gündelik hayat sosyolojisinin en temel ve asıl vurgusu tam da budur. Doğal biçimde vuku bulan etkileşim, toplumu bütün yönleriyle kavramanın temelini oluşturur. Gündelik hayattaki etkileşimin karakterini ve içerimlerini tasvir ve analiz etmek, bu yüzden, sosyolojinin hem ilk hem de son gâyesi olarak işlev yerine getirmelidir. Bu tasvir ve analiz, bireylerin süreç içinde yarattıkları mikro yapılar kadar, deneyimledikleri algıları, duyguları ve anlamları da kapsar.

Aktör Modeli

Gündelik hayat sosyologları etkileşim ve iletişim incelemesine iki doğrultuda yönelirler. Birinci olarak onlar, insanların gündelik hayattaki tutum ve davranışlarına dayandırılan bir aktör modelinden hareketle iç dünyaya yani, bilince yönelirler. Bu yönelim etkileşimci benlik görüşünü, etnometodolojik bilişsel yapı görüşü ile varoluşsal yabancı varlık görüşünü ihtiva eder. Bilinç ve etkileşim arasındaki ilişki, bir dereceye kadar refleksif olarak kabul edilir: Bireyler, etkileşimin niteliğini biçimlendiren araçlar kadar etkileşim yoluyla da biçimlenirler ve sosyalleşirler.

Sosyal Yapı

İkinci olarak bu sosyologlar etkileşimden türeyen ve aynı zamanda etkileşim ile karşılıklı ilişkiyle karakterize olan sosyal yapı ve sosyal düzene dair bir görüşe müracaat ederler. Sosyal yapı, organizasyon ve düzen- onlar içinde etkileşim halinde olan- insanlardan bağımsız olarak ortaya çıkmaz (Blumer 1969). Aksine onlar, içsel olarak, insanlar etkileşimleri vasıtasıyla kendi durumlarını müzakere ettiklerinde yapılaşırlar ya da oluşurlar (Garfinkel 1967; Heritage 1984; Maines 1977, 1982; Strauss 1978). İnsanların bu yolla yarattıkları ritüeller ve kurumlar, akabinde, bağılı oldukları beklentiler ve mikro sosyal normlar vasıtasıyla kendi davranışlarının mahiyeti üzerinde tesirde bulunurlar (Goffman 1967). Etkileşim, bu yüzden, bahsedilen bu refleksiviteden dolayı hem iradîdir hem de yapılaşır (ancak bütünüyle belirlenim altında değildir).

GÜNDELİK HAYAT SOSYOLOJİSİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Gündelik hayat sosyolojisinin gelişiminin zemini, 1920'li ve 30'lu yıllarda mikro sosyolojiye ideolojik bir temel ve yönelim sağlayan iki felsefi gelenek içinde oluştu. Chicago Üniversite'sinde Mead, daha sonra sembolik etkileşimciliğe evrilecek olan bir pragmatik sosyal davranışçılığa şekil veriyordu (Blumer 1984, Rock 1979). Almanya'da Husserl ve Schutz, fenomenolojik perspektifin oluşmasını sağlıyorlardı (Wagner, 1983). Ancak bu dönem boyunca fenomenoloji ve sosyal davranışçılık- hemen hiçbir müşterek ya da birleşik etki yaratmadan- kendi aralarında tam bir uzlaşma sağlayamadı ve izole halde kaldılar.

1950'li ve 60'lı yıllarda bu izolasyon son bulmaya başladı. Schutz, Amerikalı araştırmacılar arasında etkisinin artacağı Yeni Sosyal Araştırmalar Okulu'na geçti. Blumer Chicago Üniversitesi'nden Kaliforniya Üniversitesi'ne geçiş yaptı ve beraberinde Mead'in davranışçılığının bir revizyonu olan sembolik etkileşimciliği de götürdü. Çok kısa bir süre sonra ona Goffman da eşlik etti.

Blumer'in etkileşimciliği (1969)- onun Mead'in rasyonel anlamda iradeli aktör, refleksivite ve rol alma gibi kavramlarına, aktörlerin kendi dünyalarını öznel anlamlar ve motivasyonlar vasıtasıyla inşa etme tarzlarına yönelik bir vurguyla birlikte referansta bulunduğu- Kaliforniya'da şekillenmeye başladı. O, bu yüzden, öğrencilerini sosyal etkileşim içinde oluşan paylaşılan anlamlar hususunda düşünmeye ve muhtelif "anlam dünyalar"ını incelemeye (J. Irwin, şahsî iletişim) yöneltti. Çalışması, sosyolojide gündelik hayat perspektifi doğrultusunda eleştirel bir itki sağladı.

Goffman'ın yeni alt-alanı olan dramaturji, *Gündelik Hayatta Benliğin Sunumu*'nda (1959) lanse edildi. Blumer, Burke ve Durkheim'dan etkilenen Goffman, etkileşim arenasını gerçekliğin, sosyalleşmenin ve toplumsal yenilenmenin mahalli haline getiren toplum içindeki bireye dair bir analiz ortaya koydu. Goffman'ın yapıtı hem rollerden (benliğin doğası) hem de kurallardan (mikro-sosyal normlar) bahseder. Kendi etkinliklerini başkalarıyla birlikte el birliğiyle tanzim etmeyi amaçlayıp rol-alma yerine, Goffman'ın aktörleri başkalarının kendilerine yönelik izlenimlerini kontrol etmek maksadıyla niyetli olarak ve manipüle edici bir tarzda rol ifâ ederler. Bu durum, gündelik hayatın etkileşime dayalı ritüelleriyle vuku bulur- ritüeller, bireyin benliğini kendi kurallarını ona dışardan empoze ederek şekillendirir ve böylelikle toplumun kendini düzenleme vasfını teminat altına alırlar- (Collins 1980, Fontana 1980, Lofland 1980, Vidich& Lyman 1985).

Garfinkel, gündelik hayat perspektifinin kapsam alanını, *Etnometodoloji İncelemeleri* (1967) adlı yapıtıyla genişletti. Garfinkel'in etnometodolojisi Parsons'ın toplumsal düzen ve toplumsal yapı hakkındaki genel sorularını,

Schutz'un (1962, 1964, 1966, 1967) bu soruları cevaplayan bir vokabüler olarak aktör biçimindeki hermeneutik perspektifini paylaşarak ele aldı. O, araştırmacıları, gündelik hayatın-toplumsal düzenin oluşturulduğu ve sürdürüldüğü- dünyevî rutinlerini incelemeye sevk etti. İnsanlar arasındaki-davranışın toplumsal bağlamına temel teşkil eden- rasyonellik ve ortaklık üzerine odaklanırken Husserl'den (1970a, 1970b, 1973) istifade etti. Etnometodoloji, durumların nasıl tanımlandığı ve öznel anlamların nasıl oluştuğu meselesiyle daha az ilgilendiği için öteki gündelik hayat sosyolojisinden, bu sebeple ayrılır.² O aksine, insanların, toplumsal yapıya gündelik düzlemde vücut kazandıran kuralları nasıl müzakere ettikleri ve uyguladıkları üzerine odaklanır (Heritage 1984, Zimmerman & Wieder 1970).

1960'lar ve 70'ler, Schutz ve Husserl'in eserlerinin İngilizceye tercüme edilmesiyle birlikte fenomenolojiye yönelik sosyolojik bir ilginin artış kaydettiği yıllar oldu. Sosyologlar bu felsefi fikirleri sosyolojik düzleme taşıdılar ve başka türden bir gündelik hayat perspektifi-fenomenolojik sosyoloji-boyverdi.³ Bu geleneğin ilk çalışmaları arasında Berger & Luckmann (1967), Douglas (1970b) ve Psathas (1973) yer alır. Berger ve Luckmann, fenomenolojinin gerçeklik sahası olarak bilinç vurgusunu, sosyal inşacı toplum fikriyle iribatlandırdı. Douglas'ın edisyon çalışması etnometodolojik, sembolik etkileşimci ve fenomenolojik/varoluşsal perspektiflerin açıldığı, eleştirildiği ve sentezlendiği taslak haldeki teorik makaleleri ihtiva etmekteydi. Bu çalışma, "gündelik hayat" teriminin, bu yeni sosyolojilere ilk defa tatbik edildiği bir çalışmaydı.⁴ Psathas'ın kitabı, fenomenolojik sosyoloji perspektifini daha etraflıca tartışıp empirik olarak uygulamalı hale getiriyordu.

Gündelik hayat sosyolojisi, böylelikle, bu on yıllar içinde doğmuş oldu. O, yeni fikirlerin üretilmesi ve harmanlanmasına dönük eklektik sentez çalışmalarının yapıldığı ve heyecanların yaşandığı bir atmosferde, bilhassa da Kaliforniya'da boy verdi (Manning 1973). Gündelik hayat sosyolojisi, aynı zamanda, Kaliforniya'nın yenilikçi, özgün ve özgürlükçü bir atmosferi besleyen sekülerizmi, heterojen inançları ve çoğul alt-kültürlerinden meydana gelen kapsayıcı artalanı sayesinde gelişti ve biçimlendi. Gündelik hayat perspektifini kullanma eğilimi, Berkeley'den California Üniversitesinin-uyumlu düşünürlerinin

² Etnometodoloji ve fenomenolojik sosyoloji arasındaki ayrım için bkz. Rogers (1983) ve Zimmerman (1979). Etnometodoloji ve sembolik etkileşimcilik arasındaki farklılık için bkz. Gallant & Kleinman (1983) ve Zimmerman & Wieder (1970). Etnometodoloji ve varoluşsal sosyoloji arasında bir karşılaştırma için bkz. Johnson (1977). Son olarak etnometodoloji ve dramaturji arasında bir karşılaştırma için bkz. Perinbanayagam (1974).

³ Zane (1970), fenomenolojik sosyolojiden ziyade fenomenolojik olarak türetilmiş sosyolojiden bahsetmemiz gerektiğini ileri sürdü. Zira bir felsefe olarak fenomenolojinin amaçları, onun sosyolojik türevlerinkinden farklıdır.

⁴ Douglas, gündelik hayat fenomeni terimini ilk olarak kendi çalışmasında (1967) kullandı. Burada o, "gündelik" ve "hergün" fenomeni arasında ayrım yaptı.

bulunduğu- diğer sosyoloji bölümlerine kadar yayılma gösterdi. Bu tomurcuklanma halindeki perspektif, ne yazık ki, “gündelik hayat”ı bu teorisyenlerin ana teması olmaktan etkili bir şekilde alıkoyan sürtüşme ve klikleşmeden belli ölçüde hasar gördü. Bu ortak kavram korunduğu halde, hiçbir akım bütün bu çalışmaları gündelik hayat başlığı altında tanımlama ve tanıma yönünde baskıda bulunmadı. Bundan dolayı tek tek araştırmacılar, muhtelif teoriler arasından serbestçe tercihte bulundular; onları münasip gördükleri tarzda kullandılar ve bütünleştirdiler ve gündelik hayat etiketiyle ilişkilendirilmeyi isteyip istemediklerine kendileri karar verdiler.

1970’li yılların sonunda ve 1980’lerde yeni bir gündelik hayat sosyologları kuşağı ortaya çıktı. Bu dönemde, gündelik hayat perspektifinin hem bütünleşik hem de çeşitlilik arzeden özelliğinin bir arada bulunduğunu gözlemliyoruz. Öte yandan, kuşatıcı anlamda gündelik hayat etiketine dair gittikçe artan bir farkındalık bilinci de oluşmaktaydı. Pek çok kimse, kendi çalışmalarını, gündelik hayat sosyolojisiyle özdeşleştirdi ve bu temaya atıfta bulunan birçok kitap yayımladı. Morris (1977), muhtelif “yaratıcı” ya da gündelik hayat perspektifine dair mukayeselerin, aykırılıkların, eleştirilerin ve tarihî tartışmaların tetkik edildiği teorik bir deneme yazdı. Mackie (1985), fenomenolojik/varoluşsal bir perspektifi, modern gündelik dünyanın meşgalelerini ve bireyin bu dünyadaki yabancılaşmış konumunu analiz etmek için kullandı. Douglas ve meslektaşısı (1980), Weigert (1981) ve Karp & Yoels (1986) tarafından ders kitapları yazıldı. Değişik alt-alanlardan çıkan bir dizi empirik çalışmada, gündelik hayatın sorunlu ve olağan özellikleri bütünüyle tetkik edildi. Bunlar arasında L. Lofland (1973), Irwin (1977), Cohen & Taylor (1976) ve Brissett & Edgley (1975), J. Lofland (1978) ve Psathas (1973, 1979)’ın ilgili bütün eserleri bulunmaktadır.

Bu dönem boyunca, sosyolojide gündelik hayat incelemelerindeki çeşitlilik, varlığını farklı yönelimlerde sürdürmeye devam etti. Bu yazıda biz, derinlemesine bir irdeleme için üç yönelimi (varoluşsal sosyoloji, duygular sosyolojisi ve karşılıklı konuşma analizi) ele aldık. Bu üç saha, gündelik hayat sosyolojisinin 1960’lı ve 70’li yılların çalkantılı tartışmaları ve konsensüsünden kaynaklanan temel başarılarını yansıtmaktadır. Onları, gündelik hayat sosyolojisinin, sırasıyla teorik, özel ve metodolojik sahalarında yakın zamanda yaşanan gelişmeleri yansıttıkları için seçtik.

VAROLUŞSAL SOSYOLOJİ

Varoluşsal sosyoloji, tarihi antik Grek kültürüne kadar uzanan felsefi bir gelenek içinde konumlandırılır. Erken dönem Grek varoluşçuları arasında, Sokrates’in insan varlıkları kozmos içinde kavramaya dönük rasyonel soruşturmasını onaylamayan Chalcedon’lu sofist Thrasymachus; insan

varlıkların herhangi bir rasyonel sınırlandırmayla dizginlenemeyen iç duygularını ve sabit dışavurumlarını temsil eden tanrı Dionysus yer alır. Yakın zamana kadar ve dolayım olarak bu gelenek Heidegger, Camus, Sartre ve Merleau – Ponty'nin varoluşsal felsefesinden; Husserl ve Schutz'un fenomenolojisinden ve Dilthey'in hermeneutiğinden yararlandı (Fontana, 1980).

Varoluşsal sosyoloji, gündelik hayata dair teorik perspektifler içinde en sonuncusudur. O, öteki perspektiflerle mutlakçı sosyolojilere yönelik ortak bir eleştiri ve aynı temel ilgi ve inançlar öbeği lehinde bir yönelimi paylaşır. Varoluşsal sosyoloji, bu perspektifleri daha kompleks, çelişkili ve çok boyutlu bir aktör ve toplumsal dünya fikriyle kaynaştırıp, alt-alanları bütünleştirerek onların ötesine geçer. O, keza, salt rasyonel ya da sembolik olmayan veyahut da ortak eylemlerle işbirliğinde bulunma arzusuyla motive edilmiş insan varlıklar görüşü bakımından da diğer gündelik hayat teorilerinden ayrılır. Bilâkis, varoluşsal sosyoloji savunucuları, insanların güçlü duygusal ve irrasyonel özelliklere sahip olduklarına ve onların, sıklıkla, kendi duygu ve ruh hallerine göre davrandıklarına inanırlar. İnsanlar değişken, hareketli ve gelişme halinde bulunurken yapısal kısıtlamalardan da etkilendikleri için, eş zamanlı olarak hem belirlenim altındadırlar hem de özgürdürler (toplumsal değişme ve varoluşsal benlik arasındaki ilişkiye dair daha kapsamlı bir tartışma için bkz. Zurcher 1977).

Varoluşsal sosyologlar, aynı zamanda toplumu, farklı gruplar arasındaki güç mücadelelerinden dolayı ayrılmış, yani karmaşık ve çoğul olarak görürler (Amerikan toplumsal düzenine ilişkin varoluşsal bir analiz için bkz. Douglas 1971). Çok sayıda üyelik bağlarından dolayı vuku bulan yarılımla insanlar bir iç çatışma yaşarlar. Toplumdaki pek çok grubun diğer gruplardan gizlemek istediği şeyler bulunduğu için, insanlar üye olmayanlara dış görünüşlerini yansıtırlar. Bu durum, onların kendi eylemleriyle alâkalı iki- ilki dışarıdakilere yansıtılan, ikincisi içerdekiler için saklanan- gerçeklik tipinin ortaya çıkmasına yol açar. Goffman (1959) ve Machiavelli (1532)'ye dayanarak varoluşsal sosyologlar, insanların başkalarına yansıtıkları intibaları kontrol altında tuttuklarına da inanırlar. Bundan dolayı araştırmacıların, insan doğasını ve insan toplumunu kavramak için bu dış görünüşlere nüfuz etmeleri gerekir (Adler & Adler 1987, Douglas 1976). Bu gelenek içinde yer alan temel teorik eserler arasında Lyman & Scott (1970), Manning (1973), Douglas & Johnson (1977) ve Kotarba & Fontana (1984) bulunmaktadır.

Bir dizi empirik çalışma, bu perspektifin somutlaştırılmasına ve analitik değerine örnek teşkil etmektedir. Bu çalışmaların ortak yanı, gittikçe bürokratikleşen bir toplumda bireylerin anlam ve benlik arayışları üzerine odaklanmalarıdır. Onlar, aynı zamanda, bireylerin algıları, yorumları ve hayatlarının yönlendirilmesinde heyecan ve duygularının önemini vurgularlar. Douglas & Rasmussen'in *Çıplaklar Plajı* (1977) adlı çalışması, kamusal çıplaklık

ve cinsellikle ilintili duyguların, motivasyonların, rasyonelleştirmelerin, davranışların, yönelişlerin ve mikro-makro politikaların karmaşıklığına dair çok perspektifli bir görüş ortaya koymaktaydı. *Üçkâğıtçılık*' da P.A. Adler (1985), üst düzey ilâç satıcıları ve kaçakçılarının hızlı yaşamlarından hareketle açgözlülük ve narsizmi, rasyonellik ve irrasyonelliği, hazcılığı ve materyalizmi, mahremiyeti ve teşhirciliği, yabancılaşıma ve katılımı resmetmekteydi. Kotarba'nın incelemesi *Kronik Acı* (1983), hem acılarını dindirecek hem de yaşantılarına geçerli anlamlar sağlayacak kendi çözüm arayışlarının faydasızlığıyla yüzleşmiş müzmin hastaların karşı karşıya kaldıkları kaygı ve tereddüdü betimliyordu. Fontana'nın *Son Sınır* (1977)'si duygusal konuları, yalnızlığı ve hem yaşlanmanın rasyonel anlamına temel oluşturan ve hem de onu önemsiz kılan varoluşsal kimlik değişimlerini sorguluyordu. P. Adler *Devinim* (1981) adlı çalışmasında, eylem halindeki bireyler, gruplar ve yığınların önyak olduğu dinamiği ve kalıcılaşan coşku ve bunalımı analiz etti. Son olarak, toplumda varoluşsal benlik'i ele alan aşağıdaki bir dizi makale de anılmayı hak etmektedir: Medya benliğinin yüceltilen doğası hakkında Altheide (1984); organizasyon mensubunun sömürülmüş benliği hakkında Ferraro & Johnson (1984) ve gay benliğinin etiketlenmiş, çatışmalı ve dramaturjik doğası hakkında Warren & Ponce (1977).

DUYGULARIN SOSYOLOJİSİ

Birçok yıldan beri, duygular meselesi görmezlikten gelindi ya da sosyologlar tarafından salt yüzeysel bir tarzda ele alındı. Ancak yakın zamanda, duygulara yönelik yeni başlayan ilgi, makaleler, kitaplar ve sempozyumlar sağanağına yol açtı ve Amerikan Sosyoloji Derneği'nin bir alt-birimi bu temel alana hasredildi. Bu ilgiyi, ağırlıklı olarak gündelik hayat sosyologları göstermekteydi. Onların perspektifleri, duygular etkileşim alanı ve onun bağlantıları içinde (yani benlik dahilinde ve Maines'nin (1982) ara-yapı olarak tanımladığı şeyin dışında) hasil olduğu için, duygular hakkında bir kavrayış oluşturmaya uygun düşmektedir. Duygular sosyolojisi hakkında son dönem literatür bu iki ana temaya göre tasnif edilebilir.

Organik/İradî

Bu yaklaşımdan ilki, duygunun organik temeline odaklanır. Duyguların içe bakıştan ayrı ve önce ortaya çıktığı ve idrakten (bilishten) ziyade içgüdü vasıtasıyla harekete geçtiği kabul edilir. Sosyal tecrübeler, içsel kaynaklardan türeyen duygulara devinim kazandırırılar. Dolayısıyla bu, bireylerin içe yönelimli özelliğini öne çıkartan bir davranış yaklaşımıdır. Bu yaklaşımın uygulayıcıları, bireylerin duygularının son kertede toplum ve toplumsal yapıyı tasdik etme, koruma ve değiştirme doğrultusunda içten dışa (aşağıdan yukarıya) doğru nasıl

işlediğini göstermek için bu temelden hareket ederler (Franks 1985, Hochschild 1983).

Organik bir perspektife dayanan Kemper (1978), sosyal ilişkilerde içkin güç ve/veya statünün beden kimyasını nasıl etkilediği üzerinde durdu. Scheff (1979), bireylerin uyarılıp tatmin oldukları ve ardından gelen biyolojik bir refleksle duygu hallerinin ayrıştığı duygusal boşalmaya dair bir "gereksinim teorisi" ortaya koydu. Hochschild'in havayolu hostesleri hakkındaki çalışması (1983), duyguların organik olarak- Freud'un (1923) ilk kez öne sürdüğü gibi- kritik bir sinyal işlevi yerine getiren önseziye (altıncı hisse) dayandığını göstermeye girişti. Varoluşsal sosyologların çalışmaları da (duygulara dair programatik fikirler için bkz. Douglas 1977 ve Johnson 1977), bireyin içsel "yabanî doğası"na kritik duygusal bir boyut attikleri için, bu yaklaşıma dâhildirler. Onlara göre, duygular yalnızca rasyonel düşünce ve değerlerden bağımsız değildir, fakat ayrıca son kertede onları kontrol altında da tutarlar.

İnşacılık

Duygulara dair ikinci gündelik hayat yaklaşımı, biyolojik bileşeni göz ardı etmez, fakat aksine bu psikolojik süreçlerin nasıl şekillendiği, yapılaştığı ve anlam kazandığı üzerinde odaklanır. Bu yaklaşımın taraftarlarına göre, duygular gündelik hayat tecrübelerinden bağımsız olarak ortaya çıkmazlar; aksine bu tecrübeler duyguları talep eder, düzenler, kalıba sokar ve nihayetinde onları yaratmış olurlar. Bu duygular, akabinde etkileşim vasıtasıyla ve etkileşimle etiketlenip değerlendirilir ve kontrol altında tutulurlar. Yapısal ve kültürel faktörler, olanakları sınırlandırma ve durumları çerçeveleme özelliklerinden dolayı, muhtelif duyguların hissedilmesini ve yorumlanmasını etkilerler (Franks 1985, Hochschild 1983).

İnşacı analizciler arasında, durumlar ve kurumlar arasındaki bağı tartışan ve duyguların durumları ihtiva eden kurallar ve mikro edimler tarafından belirlendiğini ileri süren Goffman da (1967) bulunmaktadır. Hochschild (1979,1983), etkileşim ve ilişkilerde sosyal yönergeler vasıtasıyla yapısal olarak kontrol altında olan "duygulanım kuralları" tiplerini tartıştı. Zira insanlar duygularını bilişsel, bedensel veya anlam ifade eden "duygusal emek" icra ederek, bu kurallarla tutarlı kılmaya çalışırlar. Duygusal emek, iş dünyasına dahil olduğunda "duyguların metalaşması"na yol açarak ticarileşebilir. Shott (1979), başkalarının duygularına ilişkin empatimizin, sosyal düzen ve sosyal kontrolün muhafaza edilmesini sağlayan bir mekanizma olduğunu ileri sürerek rol üstlenici duygular üzerine odaklandı. Onun farklı duygusal tecrübelerdeki müşterek sosyal süreçlere ilişkin tartışması da, yapısal olarak türetilmiş faal durumdaki kurallara odaklandı. Gordon'ın (1981) duygulara ilişkin yaklaşımı, farklılaşması, sosyalleşmesi, kontrolü ve normatif düzenlenişi yapısal olarak dikte edilen- sosyal ilişkiler sürdürülürken öğrenilen- duyarlılıklar üzerinde

duruyordu. Hochschild'a dayanarak Heiss (1981), bireylerin durum tanımlarıyla, rol üstlenmesiyle, benlik kavramları ve benlik sunumlarıyla etkileşim vasıtasıyla şekillenen- "duygusal roller" in oluşumuna yol açan [meselâ Clark'ın sempatanlara ilişkin tartışması (1987)]- "duygulanım kuralları" nı tartıştı. Averill (1980), aşırı duygusal boşalma durumlarında toplumsal olarak önceden belirlenmiş davranma biçimlerini edilgen bir biçimde tecrübe edip yerine getirdiğimizi ileri sürdü. Zurcher (1982,1985) ve L.Lofland (1985), duygulanımların yapısal ve etkileşimsel bağlarla senaryolaştırıldıklarını ileri sürdü. Son olarak Denzin (1984), duygulanımların katı haldeki sosyal dünyanın süreçleri içinde pratik etkinliklerin dolaysız tecrübesiyle şekillendiğini ileri sürdü. Özet olarak duygulanımları kavramak, aktörün iradesi hakkında perspektifimizi zenginleştirir ve bizi, toplumun bireyleri kendi kurallarına uymaya güdülerken hangi vasıtaları devreye soktuğu hususunda daha fazla aydınlatır.

KARŞILIKLI KONUŞMA ANALİZİ

Karşılıklı konuşma analizi, etnometodolojinin teorik inançlarıyla donanmış bir veri toplama ve analiz yöntemidir. Diğer etnometodologlar gibi karşılıklı konuşma analizcileri de, sonsuz indekselliğin her türlü öznelarasılığı bütünüyle dışlamasından ve "fenomenolojik olarak ilham verici ancak sosyolojik olarak amaçsız bir empirizm" (Zimmerman 1979:384) olmasından dolayı, öznel anlamların bağlamsal tikelliğini incelemeye yönelik eski etnometodolojik meşguliyetten önemli ölçüde uzak durmuşlardır. Garfinkel yoluyla Parsons'dan ve Goffman yoluyla Durkheim'dan (Heritage, 1985) faydalanan karşılıklı konuşma analizcileri, onları pozitivist ana-akım sosyologların ilgilerini onaylamaya ve neredeyse benzer bir eksene götüren yapısal bir ilgiyi benimsediler (bkz. Boden 1986; Collins 1981a,b).⁵

Karşılıklı konuşma analizcileri, "doğal dil" i (a) her bir konuşmacıya dışsal, yani ondan önce ve ondan bağımsız, ve (b) yapısı itibarıyla tercihli olmaktan öte kısıtlayıcı ve zorunlu bir gündelik hayat sosyal sistemi olarak telâkki ettikleri için, dil incelemesine yönelmişlerdir. "Şeyleri oluşturma tarzı" olarak doğal dil (Austin 1961, Wittgenstein 1953), bundan ötürü etkileşimsel bir nesne, yani doğrudan mevcut (durumsal) ve aşkın (durumu aşan) , genel ve soyut bir sistem olarak incelenir. Haddi zatında doğal dil, Durkheimcı anlamda sosyal bir olgunun nesnel özelliklerini yansıtır (Zimmerman 1979).

Karşılıklı konuşma analizcileri, alışlagelmiş, gündelik sosyal aktivitelerin temelinde yatan beceriler ve yapı ile meşgul olurlar. Bundan dolayı onlar, doğal dilin üretimini doğal durumunda (in situ), yani gündelik dünya içinde spontane

⁵ Karşılıklı konuşma analizi ile ilgili makaleler köklü dergilerde gittikçe artan oranlarda yayımlanmaya devam ediyor [Maynard & Zimmerman (1984)], Maynard (1985) ve Molotch & Boden (1985).

olarak hasıl olduğu haliyle incelerler. Karşılıklı konuşmayı onlar hem bağlamın biçimlendirdiği ve hem de bağlamı yenileyen, diğer bir ifadeyle etkileşim yoluyla biçimlendirilen bağlamdan etkilenen ve ona katkıda bulunan bir aktivite olarak değerlendirirler. “Prematüre” teorik inşaları küçümseyerek onlar anlık, ayrıntılı “haller”in teyp kayıtları- fiili karşılıklı konuşmaya dair ham, birincil veriler- üzerine odaklanırlar (Heritage 1984, 1985; Schegloff 1980; Schegloff & Sacks 1973).

Karşılıklı konuşma analizcileri, araştırmalarına ardışık konuşma eylemi üzerinde yoğunlaşarak başladılar. Karşılıklı konuşmada sıra almaya dönük ilgi, Sacks ve diğerlerinin (1974) karşılıklı konuşmada sıra almanın koordinasyonu hakkındaki erken dönem çalışmalarından gelişti. Çok geçmeden bu tür yapısal konuşma analizlerinin, kişiler arası iletişim ve onun analizi için bir rehber vazifesi gördüğü anlaşıldı.

Mütekip konuşma analizcileri pek çok konu üzerinde odaklandı. İlk olarak Sacks, Schegloff ve diğerleri “bitişik sözce” (Schegloff 1968, Schegloff & Sacks 1973), “tercih organizasyonu”- cevaplayıcıların tercihli seçme eğilimi- (Davidson 1984, Pomerantz 1984, Sacks & Schegloff 1979, Schegloff vd. 1977, Wooton 1981), ve “konu organizasyonu”- karşılıklı konuşmanın aynı konu etrafında sürüp gitmesi- (Button & Casey 1984, Maynard 1980) olarak isimlendirdikleri soru-cevap formatının tekerrürünü gözlemleyerek karşılıklı konuşmada sıra almayı incelemeyi sürdürdüler.

İkinci olarak karşılıklı konuşma analizcileri, dinleyenin etkileşime kesintisiz iştirakini gösteren gülme ve baş sallama gibi gayri ya da yarı-sözcüksel ifade unsurlarına başvurulmasını incelediler (C. Goodwin 1980; Jefferson 1979, 1984; Schegloff 1982).

Gözünü dikerek bakmak ve bedensel hareketler gibi sesli ve sesli olmayan davranışların bütünlüğü üçüncü araştırma alanını teşkil etmekteydi (C. Goodwin 1981; M. Goodwin 1980; Heath 1982a, 1984).

Son olarak bir dizi parlak çalışma, etkileşimi kurumsal ortamlarda inceledi. Gündelik karşılıklı konuşmalara dair bilgi temeli üzerine bina edilen bu çalışmalar, bu yapıdan sapmaları tetkik edip, yapıyı kurumsal bağlama dayandırdılar. Aslına bakılırsa bu çalışma öbeği, daha ziyade bağlamsal yaklaşımı yansıtır ve pür empirizmden, teorik gelişimin başlangıç noktasına yönelir. Yeni araştırmalara önyak olan kurumsal ortamlar mahkemeleri (Atkinson & Drew 1979, Dunstan 1980, Maynard 1984, Pomerantz & Atkinson 1984), derslikleri (Cuff & Hustler 1982, Mehan 1979) ve hastanelerdeki karşılaşmaları (Heath 1981, 1982b; West 1983, 1984b, 1985) kapsar. Muhtelif incelemelerde de toplumsal cinsiyetin kurumsal etkileşim üzerindeki etkisi ele alınmıştır (French & French 1984, West 1984a).

Tabii haliyle vuku bulan iletişim üzerinde odaklanması, yani gündelik iletişimi mahallinde incelemesi bakımından karşılıklı konuşma analizi, bu yöneliminden dolayı, gündelik hayat sosyolojisinin geriye kalan bütün külliyatından belirgin bir biçimde ayrı bir yerde durur. İlgi alanı itibariyle daha yapısal ve analizi itibariyle de daha formeldir. Karşılıklı konuşma analizi, karşılıklı konuşmayı bireylere dışsal ele alması, bulgularının sınanması ve test edilmesine meydan vermesi ve doğrulamanın bağlamına işaret etmesi bakımından da daha nesnel bir doğrultuya sahiptir. Bu yüzden o, gündelik hayat sosyolojisinin bildik ayırıcı-öznel ve ortaya serme- özelliklerinden farklıdır. Ancak buna rağmen karşılıklı konuşma analizi, gündelik hayat perspektifinin zeminini genişletir. Radikal ölçüde mikro ve radikal ölçüde empirist yaklaşımı, etkileşimin sonucunu, kapsamlı yapısal analizler için nesnel bir mikro dayanak arayışında olan makro sosyologların üzerinde yapı inşa edebilecekleri bir forma kavuştururlar (Collins 1981a, 1981b).

MAKRO TEORİ ÜZERİNDEKİ ETKİLER

İlk dönem gündelik hayat sosyologlarının makro teoriye dönük hücumlarıyla birlikte makro ve mikro perspektifler arasındaki bölünme hızlandı. Ancak yakın zamanda, gündelik hayat sosyologlarının sergilediği meydan okumalara cevap olarak bazı mikro sosyologlar, daha evvel tartışılan mikro kavramlardan bazılarını alıp benimseme yoluna gittiler. Dikkati çeken bu yeni “bütünleştiriciler” arasında, Avrupa’da önemli birtakım neo-marksistler (bilhassa Fransız gündelik hayat sosyologları ya da *sociologiests de la vie quotidienne*), İngiltere ve Amerika’da neo-fonksiyonalistler ile eklektik ve sentezci düşünürlerden oluşan küçük bir grup bulunmaktaydı. Mikro ve makro arasındaki boşluğu kapatmak için bir köprü oluşturmaya çalışan bu büyük boy teorisyenler, birbirine taban tabana zıt mutlakçı konumları ve gündelik hayat sosyolojisini bütünleştirme işine giriştiler (daha ileri bir tartışma için bkz. Alexander ve diğerleri 1987, Collins 1981a, Knorr-Cetina & Cicourel 1981).

İradecilik ve onunla ilintili kavramlar, gündelik hayat sosyolojisinden alınan en önemli kavramlardır. Bu yeni makro teorisyenler, Parsons’ın daha evvel yaptığı gibi, toplumsal yapı içinde bireyin ya da etkin failin önemini göz önünde bulundururlar. Bireylerin sosyal yapı tarafından sınırlandırılmış olduğunu düşünseler de bu teorisyenler, onların elbette bu yapının belirlenimi altında olmadıklarını hesaba katarlar. Sosyal hayata ve nihayetinde topluma ilişkin ortaya koydukları tasvirlerde, Parsonsçı formülasyonda eksik olan bir veché, yani öngörülemelik unsuru bu yüzden yer alır (Alexander 1982, Bourdieu 1977, Collins 1975, Giddens 1979, 1984, Touraine 1984). Ayrıca yapı içine gömülü iradî eylem, hem bağlamı şekillendiren hem de bağlam tarafından şekillendirilen anlamda bir toplum kavrayışına götürür. Bu görüş, etkileşimler

ortaya çıktıkları bağlama gömülü olsalar da, aynı zamanda refleksif olarak bu bağlamları oluştururlar şeklindeki etnometodolojik anlayıştan faydalanır. Bu görüş, aynı zamanda, müzakereye dayalı bir toplum içinde yaşarız ve kendi öznel algılarımızın imgesel sonuçları üzerine etkide bulunarak onların gerçekleşmesine sebep oluruz tarzındaki sembolik etkileşimci anlayışı da paylaşır. Makro teorisyenler bu durumu eylem ve düzen arasındaki diyalektik bir ilişkiye dönüştürdüler: Toplum hem eylemeyi uyaran tarihsel, sosyal ve kültürel yönelimleri yaratır hem de aynı zamanda kendi öz-üretimini sağlayan bir aktör görevi yerine getirir (Alexander 1982, Bourdieu 1977, Giddens 1979,1984, Lefebvre 1971, Touraine 1977).

Modern bütünleştirici teorisyenler de, gündelik hayat sosyologlarından *öznellik* unsurunu almak suretiyle nesnelci yaklaşımdan bütünüyle uzak durmaya çalışırlar. Eyleyen faille görünmez olan doğurgan mekanizmalara veya derin yapılarla ilişkin modeller önermek yerine onlar, istediğinde kendi davranışını anlayan ve davranışı üzerinde tefekküre yönelen fail görüşünü benimsediler (Collins 1975, 1981a; Giddens 1979,1984).

“Teorik ve empirik argümanların bütünleştirilmesinden hareketle öne sürülen” (Alexander 1982:30) görüşler formüle etmek, geleneksel makro sosyolojiden farklılaşan başka bir noktadır. Açıklayıcı hipotezler için salt idealist bir akıl yürütmeye ve felsefeye bel bağlamak yerine bu yeni teorisyenler, yüzlerini Blumer’in (1969) “katı” empirik dünya diye tarif ettiği maddî gerçekliğe çevirirler. Bu görüş, gündelik hayat aktörünün “doğal tutum”una (Schutz 1962) dair farkındalığı, sosyal bilim araştırmacısının başvurduğu “teorik duruş” la (Douglas 1970a) bütünleştirir. Bu şekilde, irrasyonel ve duygusal boyutlar bütün perspektife dahil edilebilir (Alexander 1982; Bourdieu 1977, 1984; Collins 1975,1981a; Giddens 1979, 1984; Lefebvre 1971; Touraine 1977, 1984).

Son olarak bu teorisyenler görünüşün altındaki örtük bütünlüğü araştırarak gündelik hayat *etkileşimleri*yle meşgul oldular. Onlar gündelik hayatı, ritüelistik olmak bakımından örgütlü ve kendini tekrarlayan bir hayat olarak gördüler. Bunda, Goffman’ın mikro sosyal normlara ilişkin analizi, Garfinkel’in gündelik hayat rutinlerini sağlamaştıran ahlâki karaktere dair buluşu ve doğal dilin sosyal gerçekliğin yapısal organizasyonunun cisimleşmesi olduğu yolundaki karşılıklı konuşmaya dair analitik görüş, bilhassa etkili olmuştur. Gündelik hayatın örgütlü niteliğine iki noktada başvurulmaktadır: Mikro etkileşimlerden oluşan “kümeleşmeler” den (Knorr-Cetina 1981) makro bir gerçeklik (Collins 1975, 1981b) inşa etmek için bir zemin olarak ve birey ve toplum arasında- etkileşim düzlemindeki geri bildirim onlar arasında karşılıklı etkiye yol açsın diye- bir dolayım noktası olarak (Bourdieu 1977, Giddens 1984, Lefebvre 1971).

Bu mikro-makro sentezlerinde, gündelik hayat sosyolojisinin uzak erimli teorik atılımlarının birçoğu görülebilir.

ELEŞTİRİLER VE DEĞERLENDİRMELER

Gündelik hayat sosyolojisine yönelik eleştiriler hayli fazladır. Bu perspektifin rehberlik ettiği araştırmalar- önde gelen bazı önemli eleştiricilere referansta bulunarak söylersek-gayri yapısal ve gayri bağlamsal (Coser 1975, Gouldner 1970, Horowitz 1971, Reynolds & Reynolds 1973, Zeitlen 1973), politik faktörleri hesaba katmayan (Gouldner 1970), tarih-dışı (Bernstein 1976, Gouldner 1970, Ropers 1973, Smith 1973, Zeitlen 1973) ve odak alanları ve bulguları bakımından sıradan (Coser 1975, Gellner 1975) araştırmalar olarak mahkûm edildi.

Bu eleştirilerden bazıları, geçerliliğini alanın ilk yılları boyunca korusa da, son on yılda bu eleştirilere tekrar referansta bulunan akımlar ortaya çıktı Büyük gelişmelerin kaydedildiği alan yapısal analiz alanıdır. Bazı araştırmacılar, mikro etkileşim ve iletişim modellerinin makro içerimlerini teorize ederek, doğrudan doğruya sosyal organizasyon ve sosyal yapı meseleleri üzerinde durdular (Hall 1986; Maines 1977,1982; Maynard & Wilson 1980; Schegloff 1987). Diğer gündelik hayat sosyologları, spesifik organizasyonları veya endüstrileri inceleyip onların yapısal özellikleri hakkında yazdılar (Denzin 1977, Farberman 1975). Son olarak, organizasyonel kültürün yapısı ve içeriğine dair araştırmalar verim ortaya koydu (Fine 1984, Rahlen 1974, Schein 1983, Van Maanen 1973).

Politik arena da, gündelik hayat sosyologlarının giderek daha çok dikkatini çekti. Bazı araştırmacılar organizasyonel ve idari güç ve politikalar meselesini ele alırken(Clegg 1975; Hall 1972, 1985; Kinsey 1985;Klatch 1987;Molotch & Boden 1985), diğer bazıları kişiler arası politik- bilhassa toplumsal cinsiyet politikalarıyla ilintili (Thorne & Hanley 1975, West 1979)- boyutlar üzerinde odaklandı (Fisher & Todd 1983, Kramarae vd. 1984).

Gündelik hayat sosyolojisinin, bugüne yönelik vurgusundan dolayı hâlâ geniş ölçüde tarih-dışı olduğu düşünülebilir. Bazı araştırmalar gerçi tarihle ilintilidir (Ball & Lilly 1982; Gallihier & Walker 1977; Gusfield 1963,1981) ve mikro etkileşimlerin bağlamından hareketle bir tarih anlayışı oluşturulabilir (Collins 1981b).

Nihayetinde, üzerinde durduğu teorik meselelere aşına olmayanlara, yani alanın dışında bulunanlara gündelik hayat sosyolojisi saçma görünebilir. Gündelik hayat sosyolojisinin güçlü olmasının altında, beyzbol küçükler liginden hareketle özgün kültür nosyonu (Fine 1987), uçak hosteslerinden hareketle duygusal emek (Hochschild 1983) ve çıplaklar plajından hareketle arzulamak ve

aldatmak (Douglas & Rasmussen 1977), gündelik hayatın ayrıntılarından hareketle telefon açmak (Schegloff 1979), söze karışmak (West & Zimmerman 1983) ve dik dik bakmak (C. Goodwin 1980) gibi ilk bakışta önemsiz gibi görünen durumlardan hareketle oluşturulan kavramlar veya içgörüler yatmaktadır. Bunların dışında, gündelik hayat incelemelerinin toplumsal düzenin temellerini, toplumsal eylemi ve gerçekliğin sosyal inşasını kavramak açısından bir zemini bulunmalıdır (Collins 1981b).

GELECEK

Gündelik hayat sosyolojisi bir kavşakta bulunmaktadır. O, sosyal bilimlere değerli teorik, epistemolojik ve özsel katkılar sunan zengin bir mirasa sahiptir. Onun aynı zamanda, gündelik dünyanın empirik bilgisi ve teorik kavranışı arasındaki boşluğu giderecek daimi bir potansiyeli mevcuttur. Gündelik hayat sosyolojisinin sosyoloji disiplini içinde kalıcı alternatif bir yaklaşım olarak sağlam bir yeri vardır. Gündelik hayat sosyolojisi hakkında periyodik olarak üniversite yayınları, alanın kendi dergileri ve düşük bir oranda da ana-akım dergiler çıkmaktadır. Son dönemde gündelik hayat sosyolojisinin alt-alanlarından bazılarının mezhepvarı izolasyonları ortadan kalktı ve onlar hızlı bir şekilde disiplinle bütünleştiler.

Ancak bazı tehlikeler de kapıda beklemektedir. Birinci olarak alan, salt mevcut meseleler üzerinde durmaktan ziyade, özsel, epistemolojik ve teorik meselelere dair yeni perspektifler geliştirmeye devam etmelidir. İkinci olarak, kurucularından birçoğunun yakın zamanlarda inzivaya çekilmeleriyle birlikte, liderlik alanın saflarından çıkmalıdır. Üçüncü olarak, geleceğin gündelik hayat sosyologları kuşağının eğitimi için gerekli kritik fakülte ve araştırma merkezlerinin neredeyse mevcut olmamasıdır. Bu yenileyici kapasite olmaksızın gündelik hayat sosyolojisinin bir geleceği olmayacak ve sadece kendisini değil, aynı zamanda disiplinin bütününe sunduğu içgörüyü tehdit eden bir başarısızlıkla yüz yüze gelecektir.

Referanslar

- ADLER, P. 1981. Momentum. Beverly Hills, Calif.: Sage
- ADLER, P. A. 1985. Wheeling and Dealing. New York: Columbia Univ. Press
- ADLER, P. A., Adler, P. 1987. Membership Roles in Field Research. Beverly Hills, Calif.: Sage
- ALEXANDER, J. 1982. Theoretical Logic in Sociology: Positivism, Presuppositions and Current Controversies. Berkeley: Univ. Calif. Press

- ALEXANDER, J., Giesen, B., Munch, R., Smelser, N. 1987. *The Micro-Macro Link*. Berkeley: Univ. Calif. Press
- ALTHEIDE, D. L. 1984. *The media self*. Bkz. Kotarba & Fontana 1984, s. 177-95
- ATKINSON, J. M., Drew, P. 1979. *Order in Court*. London: Macmillan
- ATKINSON, J. M., Heritage, J. C., ed. 1984. *Structures of Social Action: Studies in Conversation Analysis*. Cambridge, Cambridge Univ. Press Austin, J. L.
- AUSTIN, J. L. 1961. *Philosophical Papers*. London: Oxford Univ. Press
- AVERILL, J. R. 1980. *A constructivist view of emotion*. *Emotion: Theory, Research, and Experience içinde*, ed. R. Plutchik, H. Kellerman. V. I. New York: Academic Press
- BALL, R. A., Lilly, J. R. 1982. *The menace of margarine: The rise and fall of a social problem*. *Soc. Probl.* 29:488-98
- BERGER, P., Luckmann, T. 1967. *The Social Construction of Reality*. New York: Doubleday
- BERNSTEIN, R. J. 1976. *The Restructuring of Political Theory*. New York: Harcourt Brace & Jovanovich
- BLUMER, H. 1969. *Symbolic Interactionism*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall
- BODEN, D. 1986. *Talking with doctors: Conversation analysis in action*. *Cont. Sociol.* 15:715-18
- BOURDIEU, P. 1977. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge Univ. Press
- BOURDIEU, P. 1984. *Distinction*. London: Routledge & Kegan Paul
- BRISSETT, D., Edgley, C., ed. 1975. *Life as Theater*. Chicago: Aldine
- BULMER, M. 1984. *The Chicago School of Sociology*. Chicago: Univ. Chicago Press
- BUTTON, G., Casey, N. 1984. *Generating topic: The use of topic initial elicitors*. Bkz. Atkinson & Heritage 1984, s. 167-90
- CICOUREL, A. V. 1964. *Method and Measurement in Sociology*. New York: Free Press
- CLARK, C. 1987. *Sympathy biography and sympathy margin*. *Am. J. Sociol.* Yayında.
- CLEGG, S. 1975. *Power, Rule and Domination: A Critical and Empirical Understanding of Power in Sociological Theory and Everyday Life*. London: Routledge & Kegan Paul
- COHEN, S., Taylor, L. 1976. *Escape Attempts*. Harmondsworth, Eng: Penguin
- COLLINS, R. 1975. *Conflict Sociology*. New York: Academic Press

- COLLINS, R. 1980. Erving Goffman and the development of modern social theory. The View from Goffman içinde, ed. J. Ditton, s. 170-210. London: Macmillan
- COLLINS, R. 1981a. On the micro-foundations of macro-sociology. *Am. J. Sociol* 86:984 - 1015
- COLLINS, R. 1981b. Micro-translation as a theory-building strategy. Bkz. Knorr-Cetina & Cicourel 1981, s. 81-108
- COSER, L. A. 1975. Two methods in search of a substance. *Am. Sociol. Rev.* 40:691-700
- CUFF, E. C., HUSTLER, D. 1982. Stories and story-time in an infant classroom. *Semiotica* 42:119-54
- DAVIDSON, J. A. 1984. Subsequent versions of invitations, offers, requests, and proposals dealing with potential or actual rejection. Bkz. Atkinson & Heritage, 1984, s. 102- 28
- DENZIN, N. K. 1970. *The Research Act*. Chicago: Aldine
- DENZIN, N. K. 1977. Notes on the criminogenic hypothesis: A case study of the American liquor industry. *Am. Sociol. Rev.* 42:905-20
- DENZIN, N. K. 1984. *On Understanding Emotion*. San Francisco: Jossey-Bass
- DOUGLAS, J. D. 1967. *The Social Meanings of Suicide*. Princeton, NJ: Princeton Univ. Press
- Douglas, J. D. 1970a. Understanding everyday life. Bkz. Douglas 1970b, s. 3-44
- DOUGLAS, J. D., ed. 1970b. *Understanding Everyday Life*. Chicago: Aldine
- DOUGLAS, J. D. 1971. *American Social Order*. New York: Free Press
- DOUGLAS, J. D. 1976. *Investigative Social Research*. Beverly Hills, Calif.: Sage
- DOUGLAS, J. D. 1977. Existential sociology. Bkz. Douglas & Johnson 1977, s. 3-73
- DOUGLAS, J. D., Adler, P. A., Adler, P., Fontana, A., Freeman, C., Kotarba, J. 1980. *Introduction to the Sociologies of Everyday Life*. Boston: Allyn & Bacon
- DOUGLAS, J. D., Johnson, J. M., ed. 1977. *Existential Sociology*. New York: Cambridge Univ. Press
- DOUGLAS, J. D., Rasmussen, P. 1977. *The Nude Beach*. Beverly Hills, Calif.: Sage
- DUNSTAN, R. 1980. Contexts for coercion: Analyzing properties of courtroom questions. *Br. J. Law Society* 6:61-77
- FARBERMAN, H. A. 1975. A criminogenic market structure: The automotive industry. *Sociol. Q.* 16:438-57

- FERRARO, K. J., Johnson, J. M. 1984. The victimized self: The case of battered women. Bkz. Kotarba & Fontana 1984, s. 119-30
- FEYERABEND, P. F. 1972. *Against Method*. London: New Left Books
- FILMER, P., Phillipson, M., Silverman, D., Walsh, D. 1972. *New Directions in Sociological Theory*. Cambridge, Mass: MIT Press
- FINE, G. A. 1984. Negotiated orders and organizational cultures. *Ann. Rev. Sociol.* 10:239-62
- FINE, G. A. 1987. *With the Boys*. Chicago: Univ. Chicago Press
- FISHER, S., Todd, A. D., ed. 1983. *The Social Organization of Doctor-Patient Communication*. Washington, DC: Cent. Appl. Linguis.
- FONTANA, A. 1977. *The Last Frontier*. Beverly Hills, Calif.: Sage
- FONTANA, A. 1980. Toward a complex universe: Existential sociology. Bkz. Douglas vd. 1980, s. 155-81
- FRANKS, D. 1985. Introduction to the special issue on the sociology of emotions. *Symb. Interact.* 8:161-70
- FRENCH, J., French, P. 1984. Gender imbalances in the primary classroom: An interactional account. *Educ. Res.* 26:127-36
- FREUD, S. 1923. *The Ego and the Id*. London: Hogarth
- GALLANT, M. J., Kleinman, S. 1983. Symbolic interactionism vs. ethnomethodology. *Symb. Interact.* 6:1-18
- GALLIHER, J. F., Walker, A. 1977. The puzzle of the social origins of The Marijuana Tax Act of 1937. *Soc. Probl.* 24:267-76
- GARFINKEL, H. 1967. *Studies in Ethnomethodology*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall
- GELLNER, E. 1975. Ethnomethodology: The reenchantment industry of the California way of subjectivity. *Phil. Soc. Sci.* 5:431-50
- GIDDENS, A. 1979. *Central Problems in Social Theory: Action, Structure and Construction in Social Analysis*. Berkeley: Univ. Calif. Press
- GIDDENS, A. 1984. *The Constitution of Society*. Berkeley: Univ. Calif. Press
- GOFFMAN, E. 1959. *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York: Doubleday Anchor
- Goffman, E. 1967. *Interaction Ritual*. New York: Doubleday Anchor
- GOODWIN, C. 1980. Restarts, pauses and the achievement of mutual gaze at turn beginning. *Sociol. Inq.* 50:272-302

- GOODWIN, C. 1981. Conversational Organization: Interaction between Speakers and Hearers. New York: Academic Press
- GOODWIN, M. H. 1980. Some aspects of processes of mutual monitoring implicated in the production of description sequences. *Sociol. Inq.* 50:303-17
- GORDON, S. L. 1981. The sociology of sentiments and emotions. *Social Psychology içinde*, ed. M. Rosenberg, R. H. Turner, s. 562- 92. New York: Basic Boks
- GOULDNER, A. 1970. *The Coming Crisis of Western Sociology*. New York: Basic Books
- GUSFIELD, J. 1963. *Symbolic Crusade*. Urbana, Ill: Univ. Ill. Press
- GUSFIELD, J. 1981. *The Culture of Public Problems*. Chicago: Univ. Chicago Press
- HALL, P. M. 1972. A symbolic interactionist analysis of politics. *Sociol. Inq.* 42:35-75
- HALL, P. M. 1985. Asymmetric relationships and processes of power. *Foundations of Interpretive Sociology içinde*, ed. H. Farberman, R. Perinbanayagam, s. 309-44. Greenwich, Conn: JAI Press
- HALL, P. M. 1986. Interactionism and the study of social organization. *Midwest Sociol. Society'nin yıllık toplantısında sunulmuştur*, Des Moines, Iowa
- HEATH, C. C. 1981. The opening sequence in doctor-patient interaction. *Medical Work: Realities and Routines içinde*, ed. P. Atkinson, C. C. Heath, s. 71-90. Farnborough, Eng: Gower
- HEATH, C. C. 1982a. The display of reciprocity: An instance of a sequential relationship between speech and body movements. *Semiotica* 42:147-67
- HEATH, C. C. 1982b. Preserving the consultation: Medical record cards and professional conduct. *J. Sociol. Health Illness* 4:56-74
- HEATH, C. C. 1984. Talk and reciprocity: Sequential organization in speech and body movement. Bkz. Atkinson & Heritage 1984, s. 247-65
- HEISS, J. 1981. *The Social Psychology of Interaction*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall
- HERITAGE, J. C. 1984. *Garfinkel and Ethnomethodology*. Cambridge, Eng: Polity
- HERITAGE, J. C. 1985. Recent developments in conversation analysis. *Sociolinguistics* XV: 1-18
- HOCHSCHILD, A. R. 1979. Emotion work, feeling rules and social structure. *Am. J. Sociol.* 85:551-75
- HOCHSCHILD, A. R. 1983. *The Managed Heart*. Berkeley: Univ. Calif. Press

- HOROWITZ, I. L. 1971. Review of Howard S. Becker's sociological work: Methods and substance. *Am. Sociol. Rev.* 36:527-28
- HUSSERL, E. 1970a. *Logical Investigations*. New York: Humanities Press
- HUSSERL, E. 1970b. *The Crisis of European Sciences and Transcendental Phenomenology: An Introduction to Phenomenological Philosophy*. Evanston, Ill: Northwestern Univ. Press
- HUSSERL, E. 1973. *Experience and Judgment*. Evanston, Ill: Northwestern Univ. Press
- IRWIN, J. 1977. *Scenes*. Beverly Hills, Calif.: Sage
- JEFFERSON, G. 1979. A technique for inviting laughter and its subsequent acceptance/declination. *Bkz. Psathas 1979*, s. 79-96
- JEFFERSON, G. 1984. On stepwise transition from talk about a trouble to inappropriately next-positioned matters. *Bkz. Atkinson & Heritage 1984*, s. 1919-1222
- JOHNSON, J. M. 1975. *Doing Field Research*. New York: Free Press
- JOHNSON, J. M. 1977. Ethnomethodology and existential sociology. *Bkz. Douglas & Johnson 1977*, s. 153-73
- KARP, D., Yoels, W. 1986. *Sociology and Everyday Life*. Itasca, Ill: Peacock
- KAUFFMAN, F. 1944. *Methodology of the Social Sciences*. New York: Humanities
- KEMPER, T. D. 1978. *A Social Interactional Theory of Emotions*. New York: Wiley
- KINSEY, B. 1985. Congressional staff: The cultivation and maintenance of personal networks in an insecure work environment. *Urban Life* 13:395-422
- KLATCH, R. 1987. *Women of the New Right*. Philadelphia: Temple Univ. Press
- KNORR-CETINA, K. 1981. The micro sociological challenge of macro sociology: Towards a reconstruction of social theory and methodology. *Bkz. Knorr-Cetina & Cicourel 1981*, s. 1-47
- KNORR-CETINA K., Cicourel, A. ed. 1981. *Advances in Social Theory and Methodology*. London: Routledge & Kegan Paul
- KOTARBA, J. A. 1983. *Chronic Pain*. Beverly Hills, Calif.: Sage
- KOTARBA, J. A., Fontana, A., ed, 1984. *The Existential Self in Society*. Chicago: Univ. Chicago Press
- KRAMARAE, C., SCHULZ, M., O'BARR, W., ed., 1984. *Language and Power*. Beverly Hills, Calif.: Sage
- LEFEBVRE, H. 1971. *Everyday Life in the Modern World*. London: Penguin

- LOFLAND, J. 1971. *Analyzing Social Settings*. Belmont, Calif.: Wadsworth
- LOFLAND, J. 1976. *Doing Social Life*. New York: Wiley
- LOFLAND, J., ed., 1978. *Interaction in Everyday Life*. Beverly Hills, Calif.: Sage
- LOFLAND, J. 1980. Early Goffman: Style, structure, substance, soul. *The View from Goffman içinde*, ed. J. Ditton s. 24-51. London: Macmillan
- LOFLAND, L. H. 1973. *A World of Strangers*. New York: Basic
- LOFLAND, L. H. 1985. The social shaping of emotion: The case of grief. *Symb. Interact.* 8: 171-90
- LYMAN, S. M., Scott, M. B. 1970. *A Sociology of the Absurd*. New York: Appleton
- MACHIAVELLI, N. [1532] 1970. *The Prince*. New York: Wash. Square
- MACKIE, F. 1985. *The Status of Everyday Life*. London: Routledge & Kegan
- PAUL MAINES, D. R. 1977. Social organization and social structure in symbolic interactionist thought. *Ann. Rev. Sociol.* 3:75-95
- MAINES, D. R. 1982. In search of mesostructure. *Urban Life* 11:267-79
- MANNING, P. K. 1973. Existential sociology. *Sociol. Q.* 14:200-25
- MAYNARD, D. W. 1980. Placement of topic changes in conversation. *Semiotica* 30:263-290
- MAYNARD, D. W. 1984. *Inside Plea Bargaining*. New York: Plenum
- MAYNARD, D. W. 1985. Social conflict among children. *Am. Sociol. Rev.* 50:207-23
- MAYNARD, D. W., Wilson, T. P. 1980. On the reification of social structure. *Current Perspectives in Social Theory içinde*, ed. S. G. McNall, G. N. Howe, 1:287-322. Greenwich, Conn.: JAI Press
- MAYNARD, D. W., Zimmerman, D. H. 1984. Topical talk, ritual and the social organization of relationships. *Soc. Psych. Q.* 47: 301-16
- MEHAN, H. 1979. *Learning Lessons*. Cambridge, Mass: Harvard Univ. Press
- MEHAN, H., Wood, H. 1975. *The Reality of Ethnomethodology*. New York: Wiley
- MOLOTCH, H. L., Boden, D. 1985. Talking social structure: Discourse, domination, and the Watergate hearings. *Am. Sociol. Rev.* 50:273-88
- MORRIS, M. B. 1977. *An Excursus into Creative Sociology*. New York: Columbia Univ. Press
- PERINBANAYAGAM, R. 1974. The definition of the situation and an analysis of the ethnomethodological and dramaturgical view. *Sociol. Q.* 15:521-42

- PHILLIPS, D. 1974. Epistemology and the sociology of knowledge. *Theory and Society* 1:59-88
- POMERANTZ, A. M. 1984. Pursuing a response. Bkz. Atkinson & Heritage 1984, s. 152-63
- POMERANTZ, A. M., Atkinson, J. M. 1984. Ethnomethodology, conversation analysis and the study of courtroom instruction. *Topics in Psychology and Law* içinde, ed. D. J. Muller, D. E. Blackman, A. J. Chapman, s. 283-94. Chichester, Eng: Wiley
- PSATHAS, G. 1968. Ethnomethods and phenomenology. *Soc. Res.* 35:500-20
- PSATHAS, G., ed. 1973. *Phenomenological Sociology*. New York: Wiley
- PSATHAS, G., ed. 1979. *Everyday Language: Studies in Ethnomethodology*. New York: Irvington Press
- REYNOLDS, L., Reynolds, J. 1973. Interactionism, complicity and the astructural bias. *Catalyst* 7:76-85
- ROCK, P. 1979. *The Making of Symbolic Interactionism*. Totowa, NJ: Rowman & Littlefield
- ROGERS, M. F. 1983. *Sociology, Ethnomethodology and Experience*. New York: Cambridge Univ. Press
- ROHLEN, T. 1974. *For Harmony and Strength: Japanese White-Collar Organization in Anthropological Perspective*. Berkeley: Univ. Calif. Press
- ROPER, R. 1973. Mead, Marx and social psychology. *Catalyst* 7:42-61
- SACKS, H., Schegloff, E. A. 1979. Two preferences in the organization of reference in conversation and their interaction. Bkz. Psathas 1979, s. 15-21
- SACKS, H., Schegloff, E. A., Jefferson, G. 1974. A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. *Language* 50:696-735
- SCHEFF, T. 1979. *Catharsis in Healing, Ritual and Drama*. Berkeley: Univ. Calif. Press
- SCHEGLOFF, E. A. 1968. Sequencing in conversational openings. *Am. Anthropol.* 70: 1075-95
- SCHEGLOFF, E. A. 1979. Identification and recognition in telephone openings. Bkz. Psathas 1979, s. 23-78
- SCHEGLOFF, E. A. 1980. Preliminaries to preliminaries: Can I ask you a question? *Sociol. Inq.* 50:104-52
- SCHEGLOFF, E. A. 1982. Discourse as an interactional achievement: Some uses of "uh-huh" and other things that come between sentences. Georgetown Univ.

Roundtable on Language and Linguistics, s. 71-93. Washington, DC: Georgetown Univ. Press

- SCHEGLOFF, E. A. 1987. Between macro and micro: Contexts and other connections. Bkz. Alexander vd. 1987. Yayımda.
- SCHEGLOFF, E. A., Jefferson, G., Sacks, H. 1977. The preference for self-correction in the organization of repair in conversation. *Language* 53:361-82
- SCHEGLOFF, E. A., Sacks, H. 1973. Opening up closings. *Semiotica* 7:289-327
- SCHEIN, E. 1983. The role of the founder in creating organizational culture. *Organ. Dynam.* 12:5-23
- SCHUTZ, A. 1962. *Collected Papers I: The Problem of Social Reality*. The Hague: Martinus Nijhoff
- SCHUTZ, A. 1964. *Collected Papers II: Studies in Social Theory*. The Hague: Martinus Nijhoff
- SCHUTZ, A. 1966. *Collected Papers III: Studies in Phenomenological Philosophy*. The Hague: Martinus Nijhoff
- SCHUTZ, A. 1967. *The Phenomenology of the Social World*. Evanston, Ill: Northwestern Univ. Press
- SHOTT, S. 1979. Emotion and social life: A symbolic interactionist analysis. *Am. J. Sociol.* 81:1265-86
- SMITH, D. L. 1973. Symbolic interactionism: Definitions of the situation from H. Becker and J. Lofland. *Catalyst* 7:62-75
- SMITH, R. W. 1984. An existential view of organizations: Is the member condemned to be free? Bkz. Kotarba & Fontana 1984, s. 100-18
- STRAUSS, A. 1978. *Negotiations*. San Francisco: Jossey-Bass
- THORNE, B., Henley, N. ed. 1975. *Language and Sex: Difference and Dominance*. Rowley, Mass: Newbury House
- TIRYAKIAN, E. 1962. *Existentialism and Sociologism*. Englewood Cliffs, N.J.:Prentice-Hall
- TIRYAKIAN, E. 1965. Existential phenomenology and sociology. *Am. Sociol. Rev.* 30:647-88
- TIRYAKIAN, E. 1968. The existential self and the person. *The Self in Social Interaction* içinde, ed. K. J. Gergen, C. Gordon, s. 75-86. New York: Wiley
- TOURAINÉ, A. 1977. *The Self-Production of Society*. Chicago: Univ. Chicago Press

- TOURAINE, A. 1984. *Le Retour de l'Acteur: Essai de Sociologie*. Paris: Fayard
- VAN MAANEN, J. 1973. Observations on the making of policemen *Hum. Organ.* 32:407-18
- VIDICH, A., Lyman, S. M. 1985. *American Sociology*. New Haven: Yale Univ. Press
- WAGNER, H. 1983. *Alfred Schutz: An Intellectual Biography*. Chicago: Univ. Chicago Press
- WARREN, C. A. B., Ponce, B. 1977. The existential self in the gay world. *Bkz. Douglas & Johnson*, s. 273-89
- WEIGERT, A. J. 1981. *Sociology of Everyday Life*. New York: Longman
- WEST, C. 1979. Against our will: Male interruptions of females in cross-sex conversation. *Language, Sex and Gender içinde*, M. K. Slater, L. L. Adler, s. 81-97. New York: *Ann. New York Acad. Sci.*
- WEST, C. 1983. Ask me no questions. An analysis of queries and replies in physician-patient dialogues. *Bkz. Fisher & Todd* 1983, s. 75-106
- WEST, C. 1984a. When the doctor is a "lady": Power, status, and gender in physician-patient encounters. *Symb. Interact.* 7:87- 106
- WEST, C. 1984b. Medical misfires: Mishearings, misgivings and misunderstandings in physician-patient dialogues. *Discourse Processes* 7:107-34
- WEST, C. 1985. *Routine Complications*. Bloomington, Ind: Indiana Univ. Press
- WEST, C., Zimmerman, D. H. 1983. Small insults: A study of interruptions in cross-sex conversations between unacquainted persons. *Language, Gender and Society içinde*, ed. B. Thorne, C. Kramarae, N. Henley, s. 102-17. Rowley, Mass: Newbury House
- WILSON, T. P. 1970. Normative and interpretive paradigms in sociology. *Bkz. Douglas* 1970, s. 57-79
- WITTGENSTEIN, L. 1953. *Philosophical Investigations*. London: Basil Blackwell.
- WOOTON, A. 1981. The management of grantings and rejections by parents in request sequences. *Semiotica* 37:59-89
- ZANER, R. 1970. *The Way of Phenomenology*. New York: Pegasus
- ZEITLEN, I. M. 1973. *Rethinking Sociology*. New York: Appleton-Century-Crofts
- ZIMMERMAN, D. W. 1979. Ethnomethodology. *Theoretical Perspectives in Sociology içinde*, ed. S. G. McNall, s. 381-96. New York: St. Martins

- ZIMMERMAN, D. W., Wieder, D. L. 1970. Ethnomethodology and the problem of order: Comment on Denzin. S., Bkz. Douglas 1970, s. 285-98
- ZURCHER, L. A. 1977. The Mutable Self. Beverly Hills, Calif.: Sage
- ZURCHER, L. A. 1982. The staging of emotions: A dramaturgical analysis. Symb. Interact. 5:1-22
- ZURCHER, L. A. 1985. The war game: Organizational scripting and the expression of emotion. Symb. Interact. 8:191-206